

حکمت و معماری

عبدالحسین خسروپناه دزفولی

(استاد فلسفه پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)

تدوین و تحقیق: نسیم اشراقی

(عضو هیئت علمی گروه معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس)

سرشناسه	خسروپناه، عبدالحسین، ۱۳۴۵-
عنوان و نام پدیدآور	حکمت و معماری / تألیف: عبدالحسین خسروپناه دزفولی، تدوین و تحقیق: نسیم اشراقی.
مشخصات نشر	تهران: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	۱۸۸ص
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۷
وضعیت فهرست نویسی	فیبأ.
پادداشت	کتابخانه: ص، ۱۸۳-۱۸۸.
موضوع	معماری اسلامی - فلسفه اسلامی - هنر اسلامی: Islamic art - Islamic philosophy - Islamic architecture
شناسه افزوده	اشراقی، نسیم، ۱۳۴۰-
شناسه افزوده	دانشگاه آزاد اسلامی، واحد هنرهای اسلامی، ایرانی استاد محمود فرشچیان.
رده بندی کنگره	NA ۳۸۰
رده بندی دیویی	۷۲۰/۹۱۷۶۷۱
شماره کتابشناسی ملی	۸۸۰۵۸۶۸

مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»

حکمت و معماری

تألیف: عبدالحسین خسروپناه دزفولی

تدوین و تحقیق: نسیم اشراقی

صفحه‌آرا: میثم رادمهر

طراح جلد: محمود حاجی‌پور

نویت چاپ: اول ۱۴۰۱

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناظر چاپ: میثم رادمهر

لیتوگرافی: فرآیندگویا

چاپخانه: شادرنگ

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۷

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

مؤسسه: تهران، انتهای خیابان فلسطین جنوبی، خیابان لقمان ادهم،

بن بست بودرجه، شماره ۲۴، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن».

تلفن: ۴-۶۴۹۸۹۶۲ - دورنگار: ۶۶۹۵۱۶۶۲

فروشگاه مرکزی: خیابان ولی عصر، نرسیده به چهارراه طالقانی،

شماره ۱۵۵۰، ساختمان مرکزی فرهنگستان هنر. تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۰

پست الکترونیک: matn@honar.ac.ir

نشانی اینترنتی: www.matnpub.ir

اینستاگرام: [matn_book400](https://www.instagram.com/matn_book400)

فهرست

پیشگفتار	۷
گفتار اول: مقدمات و کلیات	۹
کتاب‌شناسی فلسفه و حکمت	۹
کتاب‌شناسی حکمت و معماری	۱۱
ارتباط حکمت با علم معماری	۱۲
ارتباط حکمت با اثر معماری	۲۲
گفتار دوم: جریان‌شناسی علم معماری	۲۹
گفتار سوم: سنت و مدرن	۳۹
گفتار چهارم: حکمت و فلسفه	۵۹
گفتار پنجم: علم کلام و معماری	۶۷
گفتار ششم: عرفان و معماری	۷۹
گفتار هفتم: فلسفه و معماری	۸۹
گفتار هشتم: هستی‌شناسی و معماری	۱۰۳

پیشگفتار

گروهی از طرفداران علوم انسانی اسلامی تصریح کرده‌اند که علوم انسانی مدرن مبتنی بر مبانی است. البته ابتناء علوم انسانی مدرن بر مبانی به صورت ثبوتی است و از این رو، بسیاری از اعضای هیأت علمی علوم انسانی توجهی به مبانی ندارند و فقط قوانین حاکم بر آن علم را مطالعه می‌کنند. البته افرادی نیز هستند که به صورت اختصاصی به فلسفه آن علم می‌پردازند و به صورت اثباتی نیز به مبانی آگاه می‌شوند. بر این اساس، از آنجا که علوم انسانی مبتنی بر مبانی است، می‌توان با جایگزین کردن مبانی هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی و انسان‌شناسی اسلامی به جای مبانی سکولار، علوم انسانی اسلامی را تولید کرد. البته ما معتقدیم تولید نظریه با روش‌شناسی امکان‌پذیر است و مبانی به تنهایی کافی نیست، اما این سخن به معنای کم‌اهمیت جلوه دادن مبانی نیست، بلکه تأکید می‌کنیم تحول در علوم انسانی نیازمند تسلط پژوهشگران به مبانی و روش‌شناسی است، زیرا کارایی مبانی در تولید نظریه به وسیله روش انجام می‌پذیرد؛ یعنی روش‌شناسی بدون مبانی و مبانی بدون روش‌شناسی کافی نیستند.

تولید علم در زمینه معماری حکمی یکی از موضوعات مورد اهمیت پژوهشگران حوزه معماری است؛ از این رو همان‌گونه که اشاره شد، توجه به نظام معرفتی، مبانی و پیش‌فرض‌های یک علم در تحول آن علم نقش بسیار مهمی دارد، به نحوی که جهت آن علم را - مثلاً به سوی سکولار بودن یا اسلامی بودن - تعیین می‌کند؛ بنابراین، پژوهشگرانی که تلاش می‌کنند جهت معماری تحقق‌یافته را به سوی معماری مطلوب اسلامی تغییر دهند، حتماً باید مبانی معماری محقق و معماری مطلوب را بدانند و از آنجا که مبانی اسلامی و غیراسلامی ارتباط مستقیم با فلسفه‌های اسلامی و غیراسلامی دارد،

وظیفه اهل حکمت و فلسفه آن است که آن مبانی را در اختیار پژوهشگران مختلف علوم انسانی قرار دهند.

ارتباط حکمت و معماری موضوع جدیدی نیست و پژوهشگران حوزه دانش معماری همواره با ارائه مقالات مختلف بدان توجه ویژه‌ای داشته و کتاب‌های متعددی در این زمینه تدوین کرده‌اند. البته بعضی از پژوهشگران معماری، مفاهیم و گزاره‌های فلسفی و عرفانی را بدون واسطه وارد علم معماری کرده‌اند، در حالی که موضوع این علوم با یکدیگر متفاوت است و بایستی در انتقال مفاهیم فلسفی به هر دانشی با دقت بیشتری صورت پذیرد. این نیز وظیفه فیلسوفان است که به تبیین ارتباط حکمت و معماری در جامعه اسلامی بپردازند و با بهره‌گیری از اندیشه‌های حکمی و انتقال آن به دانش معماری، در تغییر جهت حرکت این دانش به سوی معماری اسلامی یا حکمی، پژوهشگران معماری را یاری کنند.

کتاب حاضر مجموعه‌ای از گفتارهای اینجانب در جلساتی با عنوان «حکمت و معماری» است که در مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران و در حضور جمعی از استادان معماری ایراد شده بود. برگزار خانم دکتر نسیم اشرافی، پژوهشگر، مدرس رشته معماری و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس محبت کردند و مباحث اینجانب را تحقیق و تنظیم و تدوین کردند. اینجانب از ایشان کمال تشکر را دارم و قدردان تلاش خالصانه‌اش هستم. همچنین از دوست فاضل و گرامی آقای محمد کریمی که ویراستاری کتاب را انجام دادند و نیز آقای دکتر بهمن نامور مطلق، رئیس فرهنگستان هنر که در انتشار این اثر مساعدت نمودند، سپاسگزارم. امیدوارم این نگاشته برای اهل حکمت و معماری و هنر مفید باشد و زمینه گسترش معماری حکمی در کشور فراهم گردد.

عبدالحسین خسروپناه

استاد فلسفه پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی